

ممد نبودی

۴

■ خاطراتی از شهید
سیدمحمدعلی جهان‌آرا
■ علی اکبری مزدآبادی
■ انتشارات یازهرا
■ ۱۳۶ صفحه
■ ۳۷ هزار تومان

کتاب «ممد نبودی» بیستمین جلد از مجموعه یاران ناب است که به بیان خاطراتی از شهید سیدمحمدعلی جهان‌آرا می‌پردازد. در بخشی از کتاب می‌خوانیم: روز نهم مهر جهان‌آرا تمام پاسدارهای سپاه خرمشهر را خواست. او آن روز برای ما گفت: من آمیدی به خرمشهر ندارم. خرمشهر داره از دست می‌ره. از این لحظه به بعد من دیگه به هیچ کدوم شما فرماندهی نمی‌کنم. این جا کربلاست. هر ساعت ما داریم این جا کربلا رو می‌بینیم.

یادگاران ۲۰

۵

■ سیدمحمدعلی جهان‌آرا
■ فرزانه مردی
■ انتشارات روایت فتح
■ ۱۱۰ صفحه
■ ۱۱ هزار تومان

این اثر شامل صد خاطره است از فرماندهی که خرمشهر ۳۵ روز با رهبری و تلاش او مقاومت کرد. این اثر نیز مانند بسیاری از دیگر آثار نوشته شده در مورد جهان‌آرا طول زندگی وی از تولد تا شهادت را شامل می‌شود اما بخش عمده‌ای از آن به خصوصیات فرماندهی او از مهر و محبتش نسبت به نیروها تا هوش و ذکاوتش در امور جنگی می‌پردازد.

خرمشهر از اسارت تا آزادی

۶

■ رضا خدروی
■ نشر دیلماج
■ ۲۰۸ صفحه

کتاب با هدف آشنایی نسل جوان با شرایط حاکم بر خرمشهر در آستانه سقوط به رشته تحریر درآمده است و می‌توان یک بازتابی قابل توجه از آن روزگار شهر و از نخستین دقایق حمله نیروهای عراقی به دست آورد. همچنین در جریان این اثر می‌توان با رشادتهای مردم و فرماندهان جنگی که در جریان سقوط تا آزادسازی خرمشهر حضور داشتند. آشنا شد. افزون بر برخی از گزارش‌های تصویری از صحنه‌های نبرد به روشن تر شدن شرایطی که نویسنده در گزارش خود می‌آورد، کمک کرده است.

در برابر تهاجم متجاوزان رژیم بعث دفاع کرد. اهمیت این مساله در این بود که مقاومت در خرمشهر بر سرنوشت جنگ تاثیر زیادی داشت. این تحولات به مرور موجب بازبانی قوای نیروهای ایرانی شد. رفته رفته نیروها توانستند اعتماد به نفس از دست رفته را بازبانی کنند و پیروزی در چند عملیات کمک بزرگی به برگشت روحیه رزمندگان کرد. پس از آن عملیات‌های مختلفی به فرماندهی محمد جهان‌آرا به منظور آزادسازی مناطق اشغالی ایران سازماندهی شد و سرانجام اگرچه فرمانده در این راه جان داد اما وطن را با نیروی ایمانی که به رزمندگان‌های خود بخشیده بود بازستانید.

شهادت فرمانده

۲۶ روز عملیات بیت‌المقدس به شهادت ۳۰۰۰ رزمنده ایرانی انجامید که ۶۰۰ تن از آن‌ها در همان مرحله آخر یعنی آزادسازی خرمشهر به شهادت رسیدند اما این تعداد تنها بخشی از کسانی بودند که در این مدت جان دادند تا وطن ندهند. هزاران نفر از نیروهای محلی، تکاوران ارتش و نیروهای سپاه طی آن سال‌ها در تلاش برای دفاع از خرمشهر و آزادسازی آن جان خود را از دست دادند. جهان‌آرا اگرچه یکی از هزاران جوان ایرانی بود که در آن سال‌ها جان داد تا وطن ندهد اما نقش پررنگ او در صحنه نبرد سبب شد نامش با خرمشهر گره بخورد.

فرمانده محمد جهان‌آرا به هنگام شهادت تنها ۲۷ سال داشت. در روزهای سقوط خرمشهر که نیروهای ایرانی بسیار ناامید و سرگردان بودند، جهان‌آرا دست از مبارزه و تلاش نکشید و از او نقل شده که به همراهان خود می‌گفت: «اگر خرمشهر سقوط کرد دوباره آن را پس می‌گیریم، مراقب باشیم ایمان مان سقوط نکند.» شکستن حصر آبادان نقطه عزمی بود که از طریق آن نیروهای ایرانی بتوانند بار دیگر خرمشهر را پس بگیرند. بعد از پیروزی در عملیات ثامن‌الائمه و شکست حصر آبادان، زمانی که جهان‌آرا در هفتم مهرماه به همراه جمعی دیگر از فرماندهان برای ارائه گزارش به امام راهی تهران بود، هواپیمای آن‌ها سقوط کرد و تمام سرنشینان کشته شدند.

سقوط هواپیمای سی-۱۳۰ ارتش همچنین منجر به شهادت افرادی چون ولی‌الله فلاحتی، یوسف کلاه‌دوز، جواد فکوری و سیدموسی نامجو شد و بسیاری به تعویق افتادن فتح خرمشهر را در نتیجه فقدان این افراد می‌دانند. سقوط سی-۱۳۰ معمایی بود که تا سال‌ها پس از جنگ بسیاری در جستجویی چرایی آن بودند. کارشناسان معتقدند این سقوط، خرابکاری و در ادامه پروژه نفوذ بود. به این ترتیب محمد هرگز نتوانست بازپس‌گیری شهرش و به ثمر نشستن تلاش‌هایش در دفاع از خرمشهر را شاهد باشد. با این همه وی در جبهه‌های نبرد به ویژه در سنگرهای گرم آبادان و خرمشهر، ضربه‌های کمرشکن بر متجاوزان بعثی وارد کرد. تلاش، مجاهدت، استقامت، صبر، پایداری و از همه مهم‌تر فرماندهی خردمندانه او، در پیروزی بر دشمن متجاوز نقش عمده‌ای داشت و بیهوده نیست که نامش همواره در جان‌های هم‌زمانش، مردم خرمشهر و همه انسان‌هایی که دل در گرو ایران دارند طنین‌انداز است. نوحه معروف «ممد نبودی ببینی» پس از آزادسازی خرمشهر اولین بار توسط حسین فخری هم‌رزم او بر سر مزارش خوانده شد و یک‌سال بعد توسط غلام کویتی‌پور هم‌زمان با آزادسازی خرمشهر خوانده شد.

ضدانقلاب فراهم می‌آورد. حضور او دوران کوتاهی از آرامش را فراهم آورد. با این حال حمله عراق به ایران دیگر خواب مردم خوزستان را آشفته کرد.

در خرمشهر

خرمشهر در غافلگیری کامل سقوط کرد. درست در حالی که انقلابیون هنوز سرگرم استقرار نظم جدید و مقابله با ضدانقلاب و تهدیدهای داخلی بودند، حمله غافلگیرانه عراق به ایران منجر به پیشروی در سه جبهه خوزستان شد که محور جنوب غربی اهواز - خرمشهر بیشترین تمرکز حملات را داشت چراکه تأسیسات نفتی و صنعتی عمدتاً در این ناحیه متمرکز بود. شهر ۳۴ روز مقاومت کرد. نیروهای رژیم بعث عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ خرمشهر را زیر آتش گرفتند و امیدوار بودند که با ۲ گردان نیرو ظرف مدت ۲۴ ساعت آن را به تصرف درآورند و بعد از آن از طریق پل ذوالفقاریه به آبادان دسترسی پیدا کنند و در فاصله کوتاهی به اهواز رسیده و خوزستان را از ایران جدا کنند. با این همه شهید جهان‌آرا با سازماندهی مناسب نیروهای سپاه و مردمی و به کارگیری به موقع رزمندگان اسلام، عرصه را بر نیروهای عراقی تنگ کرده بود. شرایط نبرد بسیار دشوار بود و نیروهای ایرانی در فشار بسیاری مقاومت می‌کردند. جهان‌آرا در مورد یکی از صحنه‌های جنگ می‌گوید: «امیدی به زنده ماندن نداشتیم. مرگ را می‌دیدیم. بچه‌ها توسط بی‌سیم شهادتنامه خود را می‌گفتند. صحنه خیلی دردناکی بود. بچه‌ها می‌خواستند شلیک کنند، گفتیم: ما که رفتنی هستیم، حداقل بگذارید چند تا از آنها را بزنیم، بعد بمیریم.» در این مرحله جهان‌آرا با سازماندهی مناسب نیروهای سپاه و مردمی عرصه را بر نیروهای عراقی تنگ کرده بود. او و هم‌زمانش در برابر دشمن ایستادند و با فرهنگ شهادت‌طلبی در برابر دشمن مقاومت کردند. از جان‌گذشتگی او در جریان رزم خونین خرمشهر زبانزد همگان و نامش، تداعی‌کننده استقامت و پایداری در برابر تجاوز بعثیان بود.

اقدامات شجاعانه او در کنار نیروهای مردمی جان برکف اما نتوانست جلوی سقوط شهر را بگیرد. سرانجام در نیمه شب چهارم مهرماه ۱۳۵۹ نیروهای ارتش بعث که از سازماندهی مناسبی برخوردار بودند، هجومی گسترده به سمت خرمشهر داشتند. تلاش‌های نیروهای مردمی راه به جایی نبرد و شهر به اشغال نیروهای عراقی درآمد. این همه در حالی روی می‌داد که پایتخت ایران سخت درگیر مناقشات سیاسی بود. مردم به وعده‌های بنی‌صدر برای ارسال کمک‌ها امید داشتند اما پایتخت سخت درگیر نزاع‌های موازی بود که در کشور جریان داشت. در نهایت عزل بنی‌صدر از فرماندهی کل قوا و متعاقب آن رأی مجلس به عدم کفایت سیاسی او موجب کنار گذاشتن کامل شیوه‌های جنگی او شد و در عوض امام (ره) دستور بسیج عمومی برای دفاع از کشور را صادر کردند. نظرات مخالف شهید جهان‌آرا در مورد سیاست‌های بنی‌صدر را می‌توان در بسیاری از صحبت‌ها و خاطرات بر جای مانده از او دنبال کرد.

بالاخره تغییرات ایجاد شده در مدیریت جنگ، درستی رویکردهای جهان‌آرا را نشان داد. موفقیت‌های این متفکر نظامی در خرمشهر باعث شد در اوایل ۱۳۶۰ خورشیدی با حفظ مسئولیت فرماندهی سپاه خرمشهر به فرماندهی سپاه پاسداران اهواز منصوب شود. وی با وجود کمبود نیرو و امکانات از خرمشهر

فرمانده محمد
جهان‌آرا به هنگام
شهادت تنها ۲۷ سال
داشت. در روزهای
سقوط خرمشهر که
نیروهای ایرانی بسیار
ناامید و سرگردان
بودند، جهان‌آرا دست
از مبارزه و تلاش
نکشید و از او نقل
شده که به همراهان
خود می‌گفت: «اگر
خرمشهر سقوط کرد
دوباره آن را پس
می‌گیریم، مراقب
باشیم ایمان مان
سقوط نکند.»